

Indledningen er redigeret af Katja Gottlieb og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved ph.d. Vibeke A. Pedersen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“Julevers” og “Lovsang”

ved Else Riisager

Indhold

- 1 To salmer til julen i krigstid
- 2 Guds Engle i Flok! synger liflig i Kor
  - 2.1 Tilblivelse og anvendelse
  - 2.2 Indhold og stil
- 3 Herre! med dit Skaberværk
  - 3.1 Tilblivelse og anledning
  - 3.2 Forlæg og indhold
- 4 Efterliv
- 5 Anvendt litteratur
  - 5.1 Trykt
  - 5.2 Utrykt

1 To salmer til julen i krigstid

De to salmer “Julevers” og “Lovsang” blev begge udgivet den sidste søndag før jul, den 23. december 1849, i *Dansk Kirketidende*, hvor et digt af Grundtvig ofte prydede forsiden. “Julevers” er kendt under sin førstelinje “Guds Engle i Flok! synger liflig i Kor”, mens “Lovsang” har førstelinjen “Herre! med dit Skaberværk”. At de to salmer blev udgivet samtidig, kan være en tilfældighed, men der kan også ligge en tanke bag. I udgivelsesåret befandt landet sig i andet år af første slesvigske krig. “Julevers” knytter an til julens fredsbudskab i englens sang julenat (jf. Luk 2,14), mens lovsangen, der er en gendigtning af Sl 92, viser, at Gud er med den retfærdige i krig og giver håb om sejr og dermed en efterfølgende fred.

2 Guds Engle i Flok! synger liflig i Kor

2.1 Tilblivelse og anvendelse

Grundtvigs salme er velegnet til at blive sunget søndag mellem jul og nytår. Ifølge søndagens evangelium fra første tekstrække, som er blevet brugt siden reformationen, skal der prædikes over teksten, hvor Simeon velsigner den nyfødte Jesus i templet i Jerusalem, jf. Luk 2,25-40. Denne begivenhed henvises der til i salmens strofe 2 (se Dahn 1984, s. 77). Salmen kan således fra Grundtvigs side meget vel være blevet skrevet netop til denne søndag i 1849.

Siden julen 1845 havde Grundtvig udgivet små foldere, såkaldte salmeblade, til gudstjenesterne ved de kirkelige højtider i Vartov Hospitalskirke. Salmebladene indeholdt nyskrevne, men også ældre salmer, som Grundtvig havde ændret for eksempel i forhold til salmens version i den autoriserede *Evangelisk-kristelig Psalmebog*. Her i 1849 skulle salmebladet mod sædvane dække hele juleugen og nytåret. Med overskriften "Juul og Nytaar" findes der imidlertid to tryk, hvoraf det ene ligesom tidligere salmeblade til julen begynder med salmen "Guds Menighed, syng for vor Skaber i Løn", mens det andet har udskiftet første salme med "Guds Engle i Flok! synger liflig i Kor". Der er sandsynlighed for, at Grundtvig, da han havde fået skrevet og gjort "Julevers" klar til udgivelse den 23. december, foretrak denne salme til søndagen mellem jul og nytår, og så i al hast fik trykt et nyt oplag af salmebladet.

Melodivalget til salmen var ikke angivet i de første udgivelser. Men da "Guds Engle i Flok! synger liflig i Kor" har samme versemål som "Guds Menighed, syng for vor skaber i Løn", er den i menigheden i Vartov blevet sunget på sidstnævnte salmes melodi. Det specielle versemål med mellemkvæd og omkvæd var inspireret af folkevisen "Hr. Villemænd og hans mø så pur", kendt som "Harpens Kraft" (DgF 40). Det var folkevisens melodi, der i modereret form blevet brugt i gudstjenesten (se afsnittet "[Guds Menighed, syng for vor Skaber i Løn](#)" i "Indledning til [*Salmeblad til Vartov julen 1847*]").

2.2 Indhold og stil

Hentydningerne til englesangen ved Jesu fødsel julenat, der forkynder frelse, fred og glæde, er gennemgående i alle tre strofer. Mens "Gudsbarnets" fødsel er central i strofe 1, refereres der i strofe 2 til den gamle Simeons velsignelse af barnet (jf. Luk 2,28), som bør gentages af alle kristne. I strofe 3 understreges lovprisningen og nyskabelsen af mennesket ved Jesus.

Omkvædet og til dels mellemkvædet er varieret og tilpasset således, at ændringen af et enkelt ord understreger indholdet i hver strofe. Forestillingen i omkvædet om, at Jesus er vores helt og herre, har rod i ældgamle tankegange i græsk, germansk og keltisk kristendom, hvor frelsen sker gennem en voldsom kamp mellem Himlen og magter fra Helvede, personificeret i Jesus og Djævelen. Jesus Kristus er en helt, der kæmper og vinder over ødelæggelse og død og bliver vores herre. Med Jesu

heltegerning genvinder mennesket sin tabte gudbilledlighed fra skabelsen (se uddybning i fx Kjærgaard 2008, s. 141 f., og Thaarup 2019, s. 59 f.).

3 Herre! med dit Skaberværk

3.1 Tilblivelse og anledning

Til Grundtvigs “Lovsang” er der bevaret en kladde. Grundtvig har sandsynligvis grebet det papir, der var ved hånden, da inspirationen meldte sig, for kladden er skrevet ned på bagsiden af to lister over altergæster i Vartov kirke fra henholdsvis den 6. og 27. oktober 1849. Man kan forestille sig, at nedskriften er gået hurtigt, for strofe 4 er noteret omvendt på papiret oven over første strofe. Det kan også udledes af manuskriptet, at kladden til “Herre! med dit Skaberværk” tidligst er blevet til den 27. oktober, da de første fire strofer af salmen er noteret på bagsiden af listen fra denne dato.

På dette tidspunkt var der gået cirka halvandet år siden martsdagene i 1848 og krigsudbruddet i første slesvigske krig. Ud over en standsning af kamphandlingerne i vinterperioden befandt man sig her i efteråret og vinteren 1849 i en reel våbenstilstand, og der var indledt fredsforhandlinger. Efter et par tabte kampe i april ved Dybbøl og Kolding var det lykkedes danske tropper at lave et udfald fra Fredericia den 6. juli, hvor de i hårde kampe brød den slesvig-holstenske belejring og drev hæren sydpå. Sejren skabte stor optimisme blandt danskerne, og der var blevet indgået våbenhvile den 10. juli (se fx i Adriansen & Christensen 2015, s. 20-23). Her før jul i 1849 var der således ikke bare håb om julefred, men også om sejr over fjenderne hos Grundtvig og de øvrige dansksindede.

3.2 Forlæg og indhold

Hele “Lovsang” er en tiltale til Gud som “Herre”, hvor ‘du’, ‘dig’ og ‘dine’ står over for ‘dine fjender’, og hvor den intenderede læser medinddrages i lovprisningen af Gud og hans forbundsfæller og i holdningen imod dem, “Der er Dig og Dine gramme [dvs. fjendtlige]” (strofe 6,2). I dette forhold adskiller Grundtvigs gendigtning sig ikke fra forlægget i Sl 92. Ligesom Gud lovprises for sin nåde og sandhed (strofe 2; Sl 92,2-4), skal sandheden og den retfærdige sammen med Gud vinde over fjenderne (strofe 6-8; Sl 92,13-16).

Hvor Gud Herren i den gammeltestamentlige salme holder med og giver sejr til sit folk israelitterne i deres retfærdige kamp mod fjenderne, giver den almægtige Gud i Grundtvigs salme sejr og trøst til sine (strofe 1), hvad enten det er Guds venner og forbundsfæller (strofe 4) eller vennen, der står alene (strofe 5). Ud over at Grundtvigs gendigtning er præget “af Danmarks Stilling, ene mod de mange Fjender”, så påpeger Uffe Hansen, at salmen også er dybt personlig for Grundtvig. Selv om han var begyndt at få støtte fra enkelte yngre præster, så følte han sig stadig “som den enlige Kæmpe på Kirkens Slagmark” (Hansen 1937-1966, bind 2, s. 326).

Forestillingen om, at Gud holdt med det danske folk, lå nær for Grundtvig. Et slående eksempel er [“Fæderneland! Ved den bølgende Strand”](#) fra Grundtvigs tidsskrift

4 Efterliv

“Julevers” kom forholdsvis sent med i de autoriserede salmebøger. “Guds Engle i Flok! synger liflig i Kor” findes dog i *Den Danske Salmebog* (1953) og i *Den Danske Salmebog 2002* som nr. 132. Derimod blev gendigtning af Sl 92 i “Lovsang” helt overskygget af Grundtvigs anden gendigtning, “Giv mig, Gud, en salmetunge” (*Den Danske Salmebog 2002*, nr. 4).

5 Anvendt litteratur

5.1 Trykt

- Adriansen, Inge & Jens Ole Christensen (2015) *Første Slesvigske Krig 1848-1851. Forhistorie, forløb og følger*. Varde.
- Dahn, Helge (1984) *Salmehåndbogen. En gennemgang af den danske salmebog*, 2. udg. [1968]. København.
- *Dansk Kirketidende* (1849), nr. 220, 23. december, udg. R.Th. Fenger og C.J. Brandt. København.
- *Den Danske Salmebog* (1953). København.
- *Den Danske Salmebog* (2002). København.
- *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt* (1798). København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848) *Danskeren. Et Ugeblad*, bind 1, nr. 10. København.
- Hansen, Uffe (1937-1966) *Grundtvigs Salmedigtning. Dens Historie og Indhold*, bind 1-3; bind 2: *1837-1850*. Odense og København.
- “Harpens Kraft” (DgF 40) (1854-1856) i *Danmarks gamle Folkeviser*, bind 1-12, bind 2. København.
- Kjærgaard, Jørgen (2008) *Salmehåndbog*, bind 1-2; bind 2: *Salmekommentarer – til salmerne i Den Danske Salmebog 2002*. København.
- Thaarup, Jørgen (2019) “Grundtvig and John Wesley – A Study of Convergence in Their Theologies” i *Grundtvig-Studier 2019*, s. 47-77. København.

5.2 Utrykt

- Grundtvig, N.F.S. (1849) “Herre! med dit Skaberværk”, manuskript i Grundtvig-arkivet, fasc. 383(1), Det Kongelige Bibliotek, København.

